

Погарченко Т. В.,
аспірант кафедри кримінального права, кримінології,
цивільного та господарського права
Національної академії управління

СУБ'ЄКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ, ПОВ'ЯЗАНИМ ІЗ ПОРУШЕННЯМ ОСНОВНИХ ДЕРЖАВНИХ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ

SUBJECTS OF ACTIVITY FOR CRIME PREVENTION ASSOCIATED WITH VIOLATION OF FUNDAMENTAL STATE SOCIAL STANDARDS

У статті розкрито проблемні питання протидії злочинам, пов'язаним із порушенням основних соціальних стандартів. Визначено зміст і характер взаємодії правоохоронних та контролюючих органів, розглянуто питання форми такої взаємодії.

Ключові слова: державні соціальні стандарти, протидія злочинності, взаємодія суб'єктів запобігання, форми взаємодії, запобігання злочинам, пов'язаних із порушенням основних соціальних стандартів.

В статье раскрыты проблемные вопросы противодействия преступлениям, связанным с нарушением основных социальных стандартов. Определены содержание и характер взаимодействия правоохранительных и контролирующих органов, рассмотрены вопросы формы такого взаимодействия.

Ключевые слова: государственные социальные стандарты, противодействие преступности, взаимодействие субъектов предупреждения, формы взаимодействия, предотвращение преступлений, связанных с нарушением основных социальных стандартов.

The article deals with problematic issues of crime prevention associated with violation of fundamental state social standards. The content and nature of interaction of law enforcement agencies and control authorities are determined, issues of form of interaction were considered.

Key words: state social standards, crime prevention, interaction of subjects, forms of interaction, crime prevention associated with violation of fundamental state social standards.

Постановка проблеми. Конституційний обов'язок держави забезпечувати права і свободи людини визначає зміст внутрішньої політики держави щодо запобігання злочинам, що є соціально спрямованою діяльністю держави, її органів, посадових осіб, громадських організацій та окремих громадян, функціональний зміст та мета якої полягають у перешкоджанні діям детермінантів злочинності шляхом їх обмеження, нейтралізації, усунення та забезпечення прав та свобод громадян. Відповідно до ст. 16 Закону України «Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії», держава гарантує забезпечення основних потреб громадян на рівні встановлених законом державних соціальних стандартів і нормативів [1].

Воєнні дії на сході України негативно позначилися на розвитку держави протягом 2014–2017 рр., що є наслідком загострення криміногенної ситуації в країні. Залишаються актуальними окремі питання кримінологічного запобігання злочинам взагалі та злочинам, пов'язаним із порушенням основних державних соціальних стандартів, зокрема. Тому для реалізації внутрішньої політики держави щодо запобігання таким злочинам необхідний ефективний механізм взаємодії суб'єктів запобігання.

Питанням діяльності правоохоронних та контролюючих органів щодо протидії злочинності присвячено роботи таких українських вчених, як О.О. Бандурка, П.Д. Біленчук, В.Т. Білоус, М.М. Биргеу, М.М. Бурбика, В.В. Голіна, Л.М. Давиденко, І.М. Даньшин, О.М. Джужа, А.П. Закалюк, В.С. Зеленецький, О.Г. Кальман, Т.В. Корнякова, О.М. Литвак, О.М. Лит-

винов та ін. Попри вагомий внесок цих науковців у розробку зазначених питань, залишаються невивченими проблеми протидії злочинам, пов'язаним із порушенням основних соціальних стандартів.

Метою статті є комплексний аналіз правових та організаційних засад взаємодії контролюючих і правоохоронних органів щодо протидії злочинам, які пов'язані із порушенням основних соціальних стандартів.

Виклад основного матеріалу. У сучасній юридичній літературі взаємодія суб'єктів запобігання – це заснована на законодавчих та підзаконних нормативних актах, узгоджена за цілями, часом та місцем спільна керована діяльність рівноправних, адміністративно незалежних суб'єктів, які функціонально забезпечують попередження злочинів та інших правопорушень на території обслуговування [2, с. 170].

Поняття «взаємодія» є недостатньо дослідженим в юридичній літературі і трактується авторами по-різному. Тлумачний словник сучасної української мови дає загальне визначення поняття «взаємодія», під яким слід розуміти погоджену дію між ким-небудь, чим-небудь [3, с. 85]. Крім того, важливе значення має визначення змісту й характеру взаємодії правоохоронних і контролюючих органів. Так, окремі вчені пропонують визначати взаємодію як спільну налагоджену діяльність двох і більше органів, служб, відомств, що припускає раціональне поєднання процесуальних і оперативно-розшукових дій, здійснюваних кожним із них у межах наданих їм законом повноважень [4, с. 11].

Під час здійснення кримінологічного аналізу механізму протидії наркозлочинності деякі автори

досліджують та аргументовано закріплюють позицію щодо важливості координації, взаємодії та міжнародного співробітництва у сфері протидії. На думку вчених, координацію і взаємодію слід розглядати як діяльність, спрямовану на спільне погодження зусиль різних суб'єктів (наприклад, органи державної влади, недержавні структури, громадськість тощо) [5, с. 89].

Можна виокремити дві головні складові частини взаємодії: коло її суб'єктів і форми взаємодії. Водночас таке визначення позбавлене формулювання мети взаємодії, хоча, на наш погляд, саме цей компонент є визначальним, адже мета ставить вимоги щодо форм і засобів взаємодії. Якщо відсутня мета, відсутній і зміст такої взаємодії. Враховуючи наведене, у контексті дослідження ми пропонуємо розуміти термін «взаємодія» як погоджену дію (співпрацю) між двома та більше державними органами щодо протидії злочинам, яка передбачає їх тісний взаємозв'язок і взаємодоповнюваність та полягає у розробці і впровадженні системи заходів із метою припинення злочинних проявів, виявлення, скорочення, усунення причин і умов злочинів та кримінально-правового впливу на осіб, які їх вчинили.

Необхідність взаємодії правоохоронних і контролюючих органів закріплена на рівні законів, що визначають правовий статус цих органів. Відповідні положення містяться у Законах України «Про прокуратуру», «Про державну фіскальну службу України», «Про Рахункову палату», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про Службу безпеки України». Порядок взаємодії державних органів щодо протидії злочинам у сфері діяльності більш детально врегульовано на підзаконному рівні.

Взаємодія правоохоронних і контролюючих органів щодо запобігання злочинності відбувається на різних організаційних рівнях. За кількістю державучасниць розрізняють внутрішньодержавний (національний), міждержавний і міжнародний рівні взаємодії. Протидія злочинності здійснюється, насамперед, на національному рівні, оскільки шкода завдається бюджетній системі окремої держави, що не є предметом міжнародно-правового регулювання. Національну взаємодію за рівнем централізації можна класифікувати на загальнодержавну та регіональну (місцеву), а за суб'єктним складом – на відомчу та міжвідомчу. Відомча взаємодія має місце у випадках погодженої дії як окремих структурних підрозділів одного органу (горизонтальна взаємодія), так і органів різної ланки, підпорядкованих одному відомству (вертикальна) [6, с. 159].

Особливої уваги заслуговує питання про форми такої взаємодії та їх правове врегулювання. На сьогоднішній перелік форм взаємодії нормативно не закріплено. Хоча, наприклад, внесено на розгляд Верховної Ради України проект Закону України «Про державний фінансовий контроль», що регламентує взаємовідносини суб'єктів державного фінансового контролю. На думку авторів законопроекту, такі взаємовідносини мають здійснюватися у формі направлення інформації та пропозицій за

результатами контрольної діяльності для відповідного реагування, погодження основних напрямів та планів контрольно-ревізійних заходів, надання інформації за запитами, а також у формі відповідних координаційних заходів.

Досвід впровадження різних програм та форм співробітництва з населенням за кордоном свідчить про важливість спільної роботи правоохоронних органів та громадськості для профілактики злочинності [7, с. 189]. Однак передусім слід наголосити на важливості проблеми реформування усієї правоохоронної системи в Україні протягом 2014–2017 рр. Реформи, що запроваджуються в системі органів внутрішніх справ згідно із законами України «Про Національну поліцію», «Про прокуратуру», реформація та атестація особового складу вказаних структур, люстрація високопосадовців у зв'язку з корупційними злочинами тощо сприяють ефективному реформуванню не тільки правоохоронної системи, а й усіх гілок влади, в т. ч. і судової. Отже, можна говорити про ефективність заходів запобігання злочинності і корупції, виваженість і об'єктивність у розслідуванні кримінальних проваджень, у яких предметом посягання постають державні кошти у значних розмірах.

З метою активізації діяльності суб'єктів протидії злочинності необхідно впорядкувати оплату праці на основі реальних результатів роботи та фактичного навантаження працівників правоохоронних і контролюючих органів, покращити гарантії їх правового та соціального захисту, що має запобігти поширенню отримання неправомірної вигоди у правоохоронній системі. Такі нововведення стосуються й інших правоохоронних органів, у т. ч. й органів прокуратури (наприклад новоствореної Спеціалізованої антикорупційної прокуратури України, Національного антикорупційного бюро України тощо) [8, с. 190].

Ще однією проблемою залишається дублювання повноважень, тому потрібно вирішувати це питання на рівні розроблення нормативно-правових актів, які б чітко визначали повноваження суб'єктів запобігання злочинності.

Виявлення недоліків та прогалин у правовому регулюванні протидії злочинам, пов'язаним із порушенням основних соціальних стандартів, формулювання пропозицій щодо їх усунення, вивчення зарубіжної практики має бути покладено на відомчі експертно-аналітичні підрозділи. Цей напрям, безперечно, має значні перспективи і може реалізовуватися шляхом проведення спільних засідань науково-методичних рад суб'єктів запобігання злочинності, на яких мають розглядатися актуальні питання практичної діяльності, кінцевою метою яких стане формулювання відповідних пропозицій щодо покращення нормативно-правової бази у вказаній сфері, розроблення та затвердження методичних рекомендацій із виявлення та розслідування правопорушень у сфері діяльності державних цільових фондів коштів. Наприклад, науково-методична рада при Генеральній прокуратурі України розробляє пріоритетні теми методичного забезпечення діяльності

органів прокуратури, управління організаційного забезпечення Єдиного реєстру досудових розслідувань та інформаційно-аналітичної роботи, здійснює роботу щодо узагальнення статистичних даних.

Вищезазначене відображається й на динаміці злочинів у сфері діяльності соціального призначення (збільшення кількості кримінальних проваджень та осіб, притягнутих до відповідальності за порушення законодавства, завдання збитків у результаті несвоєчасної сплати або ухилення від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове соціальне страхування), що на тлі офіційного зменшення рівня злочинності в бюджетній сфері дає можливість говорити про їх латентизацію.

Нами запропоновано класифікацію суб'єктів, які мають право виявляти злочини, пов'язані з порушенням державних соціальних стандартів та здійснювати заходи запобігання:

- Національна поліція України;
- регіональні та місцеві прокуратури;
- Спеціалізована антикорупційна прокуратура

України;

- Національне антикорупційне бюро України;
- Фіскальні служби, які виявляють підприємства, що мінімізують свої прибутки з метою зменшення сплати податків та єдиних внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування;

- Служба безпеки України;
- Міністерство юстиції України;
- Міністерство фінансів України;
- Державна казначейська служба України;
- Державна аудиторська служба України;
- Міністерство соціальної політики України;
- Державна служба фінансового моніторингу;
- Державний комітет статистики України.

Для активізації діяльності суб'єктів протидії злочинності слід впорядкувати оплату праці на основі реальних результатів роботи та фактичного навантаження працівників правоохоронних і контролюючих органів, покращити гарантії їх правового та соціального захисту.

Діяльність прокуратури, крім наглядових повноважень, направлена на здійснення кримінального переслідування, яке включає внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань прокурором або слідчим, проведення досудового розсліду-

вання, процесуальне керівництво з боку прокурора досудовим слідством, направлення обвинувального акта до суду та вжиття превентивних заходів соціального захисту прав громадян.

Запропоновано залучати фахівців контролюючих і правоохоронних органів та громадськості (на прикладі роботи Громадської ради при Пенсійному фонді України) до розробки проектів регіональних програм протидії злочинності із визначенням органів, відповідальних за взаємодію, та подальшим їх затвердженням органами місцевого самоврядування, наданням останнім повноважень щодо контролю за виконанням зазначених програм, та до реалізації заходів запобігання.

Вважаємо, що реалізація вказаних заходів забезпечить дієвість системи протидії злочинам у вказаній сфері, зменшить рівень злочинності та латентності цих злочинів.

Висновки. Отже, результатом даного дослідження є комплексний аналіз правових та організаційних засад взаємодії контролюючих і правоохоронних органів щодо протидії злочинам, пов'язаним із порушенням основних соціальних стандартів.

На нашу думку, доцільно до органів спеціальної компетенції відносити Генеральну прокуратуру, Національну поліцію України, Службу безпеки України, Державну фіскальну службу України, Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру України, Національне антикорупційне бюро України, Міністерство юстиції України, Міністерство фінансів України, Державний комітет статистики України, Державну службу фінансового моніторингу, Державну казначейську службу України, Державну аудиторську службу України та Міністерство соціальної політики України.

Слід також зазначити, що перспективним видається подальше дослідження теоретичних і практичних питань правового статусу та діяльності окремих правоохоронних і контролюючих органів у сфері соціального забезпечення в межах діяльності державних цільових фондів коштів, а також формування їх цілісної системи. Вказані питання викликають широкий науковий інтерес, особливо в умовах подальшої реалізації положень концепції реформування кримінальної юстиції та підготовки до розгляду Верховною Радою України проектів відповідних законів України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії: Закон України від 05 жовтня 2000 р. № 2000. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2017-14>.
2. Бандурка О.М., Литвинов О.М. Протидія злочинності та профілактика злочинів: монографія. Х.: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2011. 308 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ–Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.
4. Вознюк А.А., Чернявський С.С., Татаров О.Ю., Василевич В.В. Особливості кваліфікації та розслідування злочинів, учинених організованими групами та злочинними організаціями: метод. рек. К.: Нац. акад. внутр. справ, 2013. 56 с.
5. Голіна В.В. Запобігання злочинності (теорія і практика): навч. посіб. Х.: Нац. юрид. акад. України, 2011. 120 с.
6. Джужа О.М., Василевич В.В., Гіда О.Ф. Профілактика злочинів: підручник / за заг. ред. О.М. Джужі. К.: Атіка, 2011. 720 с.
7. Джужа О.М. Кримінологічні засади запобігання злочинам в установах виконання покарань України (Пенітенціарна кримінологія): посібник / за ред. О.М. Джужі. К.: НАВС, 2013. 620 с.
8. Загуменна Ю.О. Особливості реалізації правоохоронної функції держави органами внутрішніх справ України. Європейські перспективи. Серія «Право». 2010. № 4. С. 188–194.